

SCHUILPLAATSEN (BUITENSHUIS) ROND HOUTHEM VÓÓR EN TIJDENS DE BEVRIJDING

Jos Lodewick

In september is het 75 jaar geleden dat Zuid-Limburg bevrijd werd.

In Houthem gebeurde dat van 14 tot 17 september. Voor de inwoners waren dat bange dagen. Bij het begin van de oorlog hadden eigenlijk geen gevechtshandelingen plaats gevonden, alleen wat voorbij trekkende Duitse troepen.

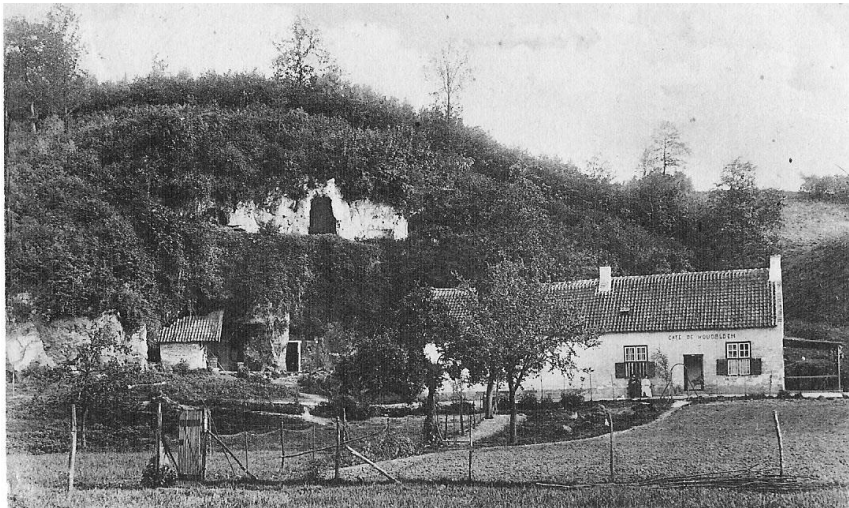
Nu belandde men door de natuurlijke barrière, die de Geul vormde, opeens enkele dagen midden in het front tussen de oprukkende bevrijders en de terugtrekkende bezetters. Natuurlijk waren er gedurende de 5 oorlogsjaren ook wel eens spannende momenten als er - bij voorkeur 's nachts - luchtalarm was in verband met overvliegende bommenwerpers richting Duitsland. Dat leidde echter zelden tot echt gevaarlijke situaties. Behalve in 1941 toen door de Duitsers een Engelse bommenwerper werd beschoten, die neerstortte in een weiland in Geulhem.

Toch zochten mensen dan soms ook beschutting in de grotten en ook in hun kelders. Ook waren er gedurende de oorlogsjaren de nodige onderduikers, die een veilige plek zochten. Die vonden ze vaak in de mergelgrotten langs de Geul. In de dagen van de bevrijding zocht een groot deel van de Houthemse bevolking daar ook beschutting tegen de kogels en granaten, die van twee kanten over hen werden afgeschoten. De vanuit het zuiden oprukkende Amerikaanse troepen werden aanvankelijk tegengehouden door de Geul. De Duitsers hadden de bruggen daarover zoveel mogelijk vernield. Het aanleggen van noodbruggen duurde een tijdje vanwege de granaten die door Duitse kanonnen vanaf de noordelijke hellingen werden afgeschoten. Ook hadden de Duitsers loopgraven aangelegd van waaruit ze de oprukkende bevrijders beschoten. Verder moesten eerst de restanten van de oude bruggen opgeruimd worden alvorens er nieuwe noodbruggen aangelegd konden worden.

Tussen die twee schietende partijen bevonden zich dus de inwoners van Houthem. Wie over een geschikte kelder beschikte, hield zich daar natuurlijk schuil, vaak met gezinnen van de burens. Maar anderen zochten hun toevlucht in grotten.

John Odekerken heeft gedurende een groot aantal jaren, onder andere door gesprekken met ooggetuigen, gegevens verzameld over gebeurtenissen in Geulhem, Broekhem en Houthem gedurende de Tweede Wereldoorlog. Mede aan de hand daarvan geven we hier een beknopt overzicht van schuilplaatsen - buitenshuis - die door de bewoners destijds gebruikt werden.

In de bosrand van Geulhem langs de Geul richting Meerssen liggen verschillende grotten. De grot achter het voormalige café "De Woudbloem", aanvankelijk bewoond door Mathieu Curfs, later door Sjir Janssen, blokbreker en mergelwerker, was een belangrijke schuilgrot (in de Dölkesberg). Met name hielden zich daar aanvankelijk diverse jonge mannen uit Meerssen schuil.

Café/hoeve De Woudbloem, met linksboven de Leraarsgroeve in de Dölkesberg

Het betrof onder andere studenten, die weigerden de zogenaamde Ariër-verklaring te tekenen en anderen die aan de Arbeitseinsatz in Duitsland wilden ontkomen. De onderduikers verbleven in totaal ongeveer 10 maanden in deze grot, maar ook enige tijd in de tegenoverliggende Dassenberg.

Sjir Janssen met 3 onderduikers

Pierre Schunck, onder meer directeur van een wasserij in Valkenburg, was al vanaf het begin van de oorlog betrokken geraakt bij het in veiligheid brengen van mensen, die op de vlucht waren voor de bezetter. Sinds 1943 was hij formeel betrokken bij het Georganiseerd Verzet onder de alias Paul Simons. Hij werd leider van het rayon Valkenburg van het district Heerlen van de Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers. Het district Heerlen werd in 1943 opgericht.

Op de website van de familie Schunck vinden we een duidelijke omschrijving van deze 'duikherberg'.

“Er waren twee geheel van elkaar onafhankelijke grotten. De eerste grot, vanuit Valkenburg gezien, lag achter de kalkoven en was zeer regelmatig aangelegd in vierkante vakken gevormd als blokkbrekers-groeven. De enige ingang lag voor iedereen open en bloot zichtbaar. De tweede grot was niet bestemd voor mergelwinning. Zijn ingang lag vrijwel verscholen in het groen, slechts via een steile helling bereikbaar. Voor de ingang lag het huisje van Sijr Jansen. Er diende een vluchtmogelijkheid te zijn, als de ingang werd geblokkeerd door de vijand. Dit geschiedde door het leegkrabben van een kleipijp die uitgang bood op de Bergerhei en die goed diende gecamoufleerd te blijven door het struikgewas.”

Ingang in de nabijheid van de kalkbranderij

Tijdens de bevrijdingsdagen had een groot aantal inwoners, voornamelijk uit Vroenhof en Geulhem, zijn toevlucht gezocht in de Bronsdalgroeven. Reeds op donderdag 14 september was er contact met de bevrijders, maar naar huis terugkeren was toen nog geen optie aangezien Houthem nog niet bevrijd was. Dat gebeurde pas op zondagmiddag, de 17^e september. Bekend is dat in deze grot leden van de families Curfs, Suylen, Odekerken, Suijkerbuijk, Roosen, Creuwels, Bemelmans en Hermans verbleven. Maar waarschijnlijk waren er nog veel meer.

Bronsdalgroeve

Ook langs de Geulhemmerberg en in de bosrand richting Valkenburg zijn tengevolge van de mergelwinning in de loop van de voorbije eeuwen diverse grotten ontstaan. Deze werden eveneens tijdens de oorlog en vooral tijdens de bevrijdingsdagen gebruikt om te schuilen. Zo zochten de families Mevis-Brouns en hun overburen Heijnens-Bessems onderdak bij het hotel Schoonzicht van de familie Jaspers-van Kan (nu hotel de Brakkeberg). Bij luchtalarm trok iedereen naar de erachter gelegen mergelgrot. Ook de kappersfamilie Didden-Corten uit de St. Gerlachstraat was daar aanwezig evenals nog enkele families uit Berg.

Hotel Schoonzicht

De familie Frijs-Hollanders (met 6 personen) trok tijdens de laatste dagen van de oorlog naar de Kloostergroeve. Hiervoor werd door de weilanden van boer Erens getrokken en bij het theehuisje van de baron staken ze via het ophaalbruggetje de Geul over. Ook de families Voncken-Bosten (met 6 personen) en Bosten-Claessens vonden daar beschutting, samen met een boer uit Berg die er de koeien 's nachts in onderbracht.

Geulem-Valkenburg. - Restauratie en Opgang Kloostergroef.

Er waren in Geulhem nog meer grotten om te schuilen, zoals bijvoorbeeld de Koepelgrot en de Geulhemmergroeve. Hiervan is niet bekend of er ook mensen uit Houthem in geschild hebben.

Voor informatie daarover houden we ons aanbevolen. Dat geldt ook voor aanvullende informatie op de genoemde namen en over andere schuilplaatsen.

Verschillende gezinnen uit Strabeek verbleven tijdens de bevrijding in een grot aan de rand van het Ravensbos. Deze vrij diepe gang is waarschijnlijk ontstaan doordat men er mergel gewonnen heeft voor de bouw van het huis van Leopold, graaf de Marchant et d'Ansembourg alsmede voor de boerderij van boswachter/jachttopziener Jupke Knols. De grot is momenteel moeilijk bereikbaar en door struikgewas aan het oog onttrokken. In deze grot vonden 30 à 40 mensen, waaronder een groot aantal kinderen, een schuilplaats. Van de families Thewessen, Mulders, Schümer, Rutten, Aarts, Kleinen, Notten, Rooden en Janssen is dat met zekerheid bekend, maar wellicht waren er ook hier nog meer.

Grot Ravensbos

De familie Brouwers uit Broekhem heeft de bevrijdingsdagen in de Heidegroeve tegenover bierbrouwerij De Leeuw doorgebracht. Waarschijnlijk hebben ook daar meer inwoners een veilig heenkomen gezocht.

Verdere schuilplaatsen waar inwoners van de voormalige gemeente Houthem beschutting vonden werden ons niet genoemd.

De bevrijdingsdagen in het jaar 1944.

Zo beleefd door een aantal 'Heckerbeek bewoners' die beschutting hadden gezocht in de kleine mergelgroeve 'Groothoff' te Valkenburg.
Piet Hendrik Kelderman. Herkenbroekerweg 23, Valkenburg.

Al eind augustus 1944 besloot mijn vader Piet Kelderman, toen tuinbaas op het goed rond huize 'Leeuwenhorst', de kleine groeve gelegen onder de steile naar het zuiden geëxponeerde mergelwand, zo in te richten dat een aantal mensen er een korte periode konden verblijven. (noot 1)

Ondanks de plicht tot inlevering en eerder gedane huiszoeking is er steeds een radiootje thuis aanwezig gebleven. Regelmatig werd er geluisterd naar radio-oranje of een Engelstalige zender. Vader was redelijk goed op de hoogte over de vorderingen van de geallieerden. Dit was niet gemakkelijk gezien de sterke verstoring van de zenders door de Duitsers. Belangrijke dienst verleende, toen gebruikelijk, een lange radioantenne van buurman Willemsen welke gespannen was tussen een hoge paal in de tuin en de woning. (Dit al van voor de oorlog) Zonder een dergelijke lange antenne was een normale radio ontvangst toen vrijwel onmogelijk. Wel moest ik vaak via het slaapkamerraam op het platte keukendak klimmen om een korte antenne aan de lange te kunnen bevestigen. Achter een spiegel van een slaapkamercommode was een kaart van west-Europa bevestigd waarop met knopspelden en potloodstrepen iedere vordering van de geallieerden, zover bekend, werd bijgehouden.

In de kleine groeve hielp ik met het naar binnen sjouwen van rugloze banken, planken en kisten. De zitplaatsen werden aan weerszijden van de enige rechte, ca. 10 tot 12 meter lange en relatief brede gang (ca. 2,5 mtr.), tegen de muur geplaatst. Ook werd een blink aantal strobusseels naar binnen gebracht. In het achterste deel van de gang werd een bed geplaatst voor Mevr. Groothoff die nog steeds, ondanks Duitse inkwartiering, in haar huis verbleef.

In een kleine inham werd een oude emmer geplaatst en met een oude zak van de rest gescheiden dit voor de eventuele sanitaire behoeftes die zeker gingen komen. Verder een

ton waarin drink- of waswater gedaan kon worden.

De algemene verwachting was dat een verblijf, gezien de snelle vorderingen van de legers, slechts van korte duur zou zijn. Hoe anders pakte het uit.

Tegen de avond van **dinsdag de 12^e september** vond vader dat het tijd werd naar de groeve te gaan. De hele dag was er sprake van een toenemend dof gerommel van naderend geschut en zelfs in de namiddag, hoewel nog ver weg, het getakketak van mitrailleurs.

Buren die te kennen hadden gegeven mee te willen naar deze schuilplaats werden gewaarschuwd.

Diverse andere gezinnen van de buurtschap Heckerbeek waren reeds vertrokken naar de gemeentegroeve of waren dit nog van plan. Andere zochten hun heil in een kleine groeve gelegen in de mergelwand in het weiland van slaager Joep Claessens. In deze groeve vonden ook enkele gezinnen van de Nieuweweg een onderkomen. (noot 2) Tegen de avond waren er 32 mensen verzameld in onze kleine ruimte in groeve 'Groothoff, later werd dit 34. (noot 3)

Meer gespecificeerd zaten in groeve-Groothoff de volgende families; Piet Sillen met vrouw en kinderen, Sjang Mulleneers (later) met vrouw en kinderen, Sjeng Bosch met vrouw en kinderen, de gehele familie Van Megen, en wij de familie Kelderman en de ouders van moeders kant, mevrouw en heer Zorn-Budde, normaal woonachtig in Haarlem, Mevr. Groothoff en Dhr. Boers. (noot 4)

Woensdag de 13^e september. Op enkele zware ontploffingen na was het nog vrij rustig. (Het opblazen van de Geulbruggen) Van echte gevechtshandelingen was nog amper sprake.

De in de groeve gebrachte strobusseels waren nu van groot belang. De bodem van de gang werd ermee bedekt en samen met wat meegebrachte dekens was dit de enige bescherming tegen de optrekkende vochtige koude. Het was nu ook mogelijk zich enigermate gerief-

lijk op de grond te slapen te leggen. Maar er was amper plaats voor allen.

Dicht tegen elkaar gelegen hield men elkaar warm. Daar de ingang zich slechts een goede 20 meter van de schuilplaats bevond was het 's nachts koel door de instromende lucht.

'S avond, na een verblijf van 24 uur, begon menigen zich al af te vragen hoelang het wel ging durven. Enkele families bezaten nog zeer kleine kinderen of waren op een leeftijd waarop ze moeilijk op enkele vierkanten meters rustig te houden waren. De meegebrachte proviand was niet groot. Alles werd echter broederlijk of zusterlijk verdeeld.

Mijn vader die op geregelde tijden de toilettemmer moest legen (wel pas als het donker werd) die avond terug met een partij maïskolven welke hij nog zelf gezaaid had in het dal zijwaarts van de groeve. Helemaal rijp waren de korrels nog niet, maar hierdoor wel relatief zacht en zo redelijk te kauwen. Aan appels ontbrak het ons niet daar er al een partij in de groeve was opgeslagen.

Het grootste probleem was echter het gebrek aan melk en het probleem om deze opgewarmd te krijgen. De enige warmtebron (en verlichting) was een klein petroleumlampje waarvan het glas deels ook nog stuk was.

Donderdag 14 september nam al vroeg het schieten gestaag toe. Een van de twee houthuizers (noot 5), direct ingegraven aan de rand van de mergelwand en exact boven onze schuilplaats, begon met geregelde tussenpauzes te schieten. Doordat de schuilgelegenheid zo dicht bij de ingang lag en het kanon slechts gescheiden van ons was door een dikke mergellaag ging bij ieder schot (later ook door de vele granaatinslagen van het Amerikaans geschut), door de luchtdruk en/of schok steeds het beroerde lampje uit. Om paniek te voorkomen moest André van Megen plaatsnemen bij de lamp om iedere keer na het doven deze weer aan te steken.